

**JÓZEF SZYMECZEK (RED.): POLACY NA ZAOLZIU 1920 – 2000.
POLÁCI NA TĚŠÍNSKU, ČESKÝ TĚŠÍN, KONGRES POLÁKŮ V ČESKÉ
REPUBLICCE, 2002, 175. S. (SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ Z VĚDECKÉ
KONFERENCE KONANÉ VE DNECH 13.- 14. 10. 2000 V ČESKÉM
TĚŠÍNĚ)**

Libor Svoboda

Není jednoduché zabývat se minulostí takového regionu jakým je Těšínsko. Regionu bohatého na různé změny a zvraty. Vždyť jen v průběhu 20. století změnilo Těšínsko sedmkrát státní příslušnost! Vedle Poláků a Čechů zde žili Němci, Židé a po druhé světové válce Slováci, Maďaři a Romové. Vzájemné vztahy přitom nebývaly nikdy idylické. Zejména vztah Čechů a Poláků prošel v minulosti nejednou zatěžkávací zkouškou. Zatímco pro Poláky se jedná o důležitou a zásadní otázku, pro Čechy, vyjma těch kteří ve Slezsku žijí, je to zcela okrajový problém. Většina Čechů žijících „mimo“ má o existenci polské menšiny jen velmi mlhavou představu a otázka Těšínska je v obecném povědomí považována za podružnou a nedůležitou. Přitom polská národnostní menšina obývající část území bývalého Těšínského knížectví (v polské literatuře nazývanou Zaolzie), jež se stalo součástí Československa respektive České republiky, náleží k původnímu autochtonímu obyvatelstvu našeho státu.

Tento stav se odráží i na úrovni vzájemného poznání. Dějinám Těšínska nebyla z české strany, a to k naší škodě, nikdy věnována taková pozornost jakou se těšínské minulosti dostalo od badatelů polských. Bohužel polská historiografie, obzvláště starší, je zčásti poznamenána a zatížena protičeskými stereotypy a výpady. I proto je třeba vítat každou příležitost, která pomůže alespoň zčásti napravit tuto nepříznivou situaci.

Ve dnech 13. – 14. října roku 2000 se v Českém Těšíně konala česko - polská vědecká konference nazvaná „Poláci na Těšínsku 1920 - 2000“. Zasluhou Kongresu Polaków w Republice Czeskiej a za finanční podpory městského úřadu v Českém Těšíně vyšly díky péči hlavního redaktora Józefa Szymeczka příspěvky z konference tiskem. Sborník obsahuje celkem patnáct česky a polsky psaných příspěvků, v nichž jsou zmíněny různé aspekty života polské menšiny na Těšínsku. Samozřejmě, jak bývá v podobných případech běžné, úroveň jednotlivých referátů je rozdílná. Příspěvky se liší jak tématem (historie, školství, literární a osvětová činnost, náboženské poměry), tak úrovní zpracování.

Současným stavem a perspektivami výzkumu polské národnostní menšiny v ČSR (ČR) se zabývá Mečislav Borák. Jak konstatuje, zejména česká historiografie má vůči Těšínsku značné dluhy. V poslední letech se sice situace zlepšuje (viz práce historiků jako Gawrecki, Valenta aj.), stále však je co napravovat. Historickými mýty a stereotypy se zabývá Jaroslav Valenta. Postavení polské menšiny v Československu v letech 1920 – 1938 se v jedné z nejlepších statí knihy věnuje Dan Gawrecki. Místo Těšínska v polské předválečné zahraniční politice hodnotí Krzysztof Nowak. Problematikou polského školství, literárního a uměleckého života na Těšínsku se zabývají referáty Zenona Jasińskiego a Władysława Sikory. O významu a úloze církví v životě těšínských Poláků píše v krátkém inspirujícím příspěvku Józef Szymeczek a Těšínskému knížectví jako multietnickému centru je zasvěcen příspěvek Jany Raclavské.

Stručný nárys historie Poláků v České republice od ranného středověku po dvacáté století podává Rudolf Žáček, který v úvodu podotýká, že existenci polské menšiny v ČR nelze zužovat jen na Těšínsko. Mnoho Poláků žije a pracuje v Ostravě, Karvině, Opavě, Praze, Olomouci a Brně. Polské národní hnutí zaujalo od konce 19. století na Těšínsku dominantnější pozice než hnutí české. Bylo to dáno jak blízkostí významného polského kulturního centra v Krakově, tak celkovou situací na Těšínsku. České národní hnutí nebylo schopno konkurovat rozsáhlé polské kulturní a osvětové činnosti reprezentované polskou Maticí školskou a polskými spolky a politickými stranami. Zásadní změny nastaly po první světové válce. Těšínsko se stalo součástí Československa a polská menšina byla více či méně vystavena určitým cechizačním tlakům. Je sympatické, že Žáček tuto nepěknou stránku česko – polského soužití nezamlčuje, i když se snaží postup československých orgánů

vysvětlit. Hlavním objektem tlaků nebyla podle něho skupina etnických Poláků, ale spíše národnostně rozkolísaná a neurčitá vrstva Šlonzáků.

Po mnichovské dohodě se Těšínsko stalo součástí Polska a po roce 1939 Třetí říše. S nástupem komunistického režimu se změnilo i postavení polské menšiny. Přes oficiálně proklamovanou podporu však nedošlo k jeho podstatnému zlepšení. K významným problémům tak patřil a patří často necitlivý přístup ze strany československých (po roce 1993 českých) státních orgánů.

Stanisław Zahradnik se ve svém polsky psaném příspěvku zabývá možnostmi, jaké měla polská menšina pro svůj rozvoj po druhé světové válce. Zasloužené pozornosti se dostává kontroverznímu představiteli polské menšiny a komunistickému politikovi na přelomu čtyřicátých a padesátých let minulého století Pawłu Cieślarrowi. Cieślar nesouhlasil s národnostní politikou prováděnou KSČ a na sklonku roku 1950 přednesl místním stranickým organizacím svůj návrh na řešení postavení polské menšiny v Československu, později nazvaný „Platforma Cieślara“. Pokus o reformu skončil neúspěchem a sám předkladatel byl označen za buržoazního nacionalistu a vyloučen ze strany.

Životem polské menšiny devadesátých letech 20. století se na závěr knihy zabývá Danuta Branna. Dopad společenských změn po sametové revoluci se pozitivně projevil i na Těšínsku. Polští zástupci se angažovali v OF a na Těšínsku, byla založena řada nových společenských a politických organizací. Vzniklo dokumentační středisko, které shromažďuje a zpracovává materiály o životě polské menšiny. Každoročně se pořádá tzv. „Těrlické filmové léto“. Po jistém vzestupu aktivity došlo v druhé polovině devadesátých let k útlumu. Animosity mezi jednotlivými aktivisty a organizacemi způsobily, že reprezentace polské menšiny nebyla a v podstatě není schopna provádět vlastní transparentní politiku a ani není schopna naplňovat své dlouhodobé cíle. Na působení polských spolků a organizací se negativně podepsala neblahá hospodářská situace. Většinu sportovních, kulturních a společenských akcí lze pořádát jen za přispění sponzorů. Polské společenství se musí v současnosti vyrovnávat s poklesem obyvatelstva deklarujícího polskou národnost, úbytkem dětí ve školách atp. Chybou je, že se nedokázalo plně vymanit ze starých nepřátelských stereotypů a xenofobií vůči ostatním národnostem, které se i na přelomu tisíciletí stále ještě projevují v každodenním životě jednotlivců i v působení a činnosti polských společenských organizací.

Recenzovaný sborník je cenným příspěvkem k poznání minulosti a současnosti Těšínska i když ne se vším, co je zde otištěno, lze bez výhrad souhlasit. Většina statí je na můj vkus příliš umírněná (kromě Valentova článku), lapidárně řečeno, až příliš hodnotově neutrální. Snahy o korektní přístup zde možná poněkud přibrzdily možnost rozvíjet další diskusi. Ale to je jen můj osobní názor, jenž nesnižuje příznivý dojem jaký z publikace mám. Jedinou, ale zásadní chybu vidím v distribuci sborníku. Získat jej mimo region Těšínska je téměř nemožné. Hrozí tedy, že se bude znovu opakovat stará historie a Těšínsko tak pro valnou většinu našich spoluobčanů zůstane nadále „Terra incognita“.